

spreek!

Over geloof, kerk en samenleving

"VOOR UW EN ONZE VRIJHEID"

THEMA: **VRIJHEID = LEVEN MET VRIJHEID**

week
nederlandse
missionaris

www.weeknederlandsemissionaris.nl

Geloven in de ander Samen één missie

doe mee:
Pinksteractie
23 t/m 31 mei
Inspiratiedag
9 mei

Met de
Inspiratiedag blik
de WNM vooruit op
de Pinksteractie. De op-
brengst van de Pinkster-
collecte wordt gebruikt om
Nederlandse missionarissen
en missionair werkers een
financiële ruggensteun te
geven.

**50
jaar
WNM**

Vrijheid

Hoofdredacteur

Lammert de Hoop

We herdenken 75 jaar bevrijding dit jaar. Is de vrede getekend dan is vrijheid hersteld zou je denken. Maar wat is leven met vrijheid? Het bijbels Hebreeuws kent er geen woord voor, zegt prof. Wout van Bekkum in deze Spreek! De joodse visie is dynamisch en klinkt ook door in de Evangelische boodschap. Vrijheid is geen feit, maar moet je doen door waardige omgang. Een opdracht in elke tijd. Levensverhalen illustreren hoe die inkleuring telkens anders is. Zoals het verhaal van Ehsan Momenzadah, nieuwe Nederlander en Afghaans vluchteling. Woonwagenpastor Frans de Smit vertelt over geloof en littekens bij de Roma en Sinti-gemeenschap. Een boek van psychoanalist en pater Frans van der Lugt, vermoord in de Syrische burgeroorlog, getuigt van Gods liefde als bron van herstel van menselijke relaties ongeacht cultuur en achtergrond. Inkleuring van een heel andere orde in deze Spreek! is de fraaie beeldenstorm van glas-in-lood in de Franciscuskerk van Steenwijkmoer. Een parel in Drenthe dankzij actie van parochianen.

Inhoud

10

8 Vrijheid! Wat roept dat bij mij op?

Column van mgr. Ron van den Hout.

10 Levensweg bepaalt vrijheidsidee

Ontmoeting van vluchteling en HBO-docent Ehsan Momenzady en predikant Jos van Oord.

15 De beeldenstorm van Steenwijkmoer

Na 'beeldenstorm' door Vaticanum II herstellen Drentse parochianen hun glas-in-lood ramen.

17

16 Bevrijding van binnenuit

Over Bijbel, slavernij en Jezus' oproep tot bekering.

18 Diepgelovig, opgejaagd volk

Woonwagenpastor Frans Smits en de getekende vrijheid van Roma en Sinti.

20 Vrijheid = omgaan met vrijheid

Prof. Wout van Bekkum over de actualiteit van joods-rabbijnse visie op vrijheid bij de Dag van het Jodendom.

26

22 Boekbespreking: Wie ben jij, o liefde?

Psychoanalist en pater Jezuiet Frans van der Lugt over Gods liefde als universele helende bron.

26 Luidklokken Dominicuskerk getuigen van bevrijding

Per 1 januari 2020 heeft **M.W. (Marika) Meijer** eervol ontslag gekregen voor haar werkzaamheden als gedelegeerde voor de emeriti. Zij heeft in verband met het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd aangegeven haar werkzaamheden hiervoor te willen beëindigen. De bisschop is haar dankbaar dat zij één van de emeriti wil blijven bezoeken.

Met ingang van 1 januari 2020 heeft **M.C. (Ria) van der Stam** de aanstelling gekregen als gedelegeerde voor de emeriti. Zij neemt hierbij de taken over van Marika Meijer.

Met ingang van 1 februari 2020 is de **Zehr. K.J. (Karol) Mielnik**, door de bisschop benoemd tot parochievicaris in de parochie Maria, Hertogin van Drenthe. Pastor Mielnik is opgeleid in Polen en priester van het bisdom Kalisz. Al tijdens zijn studie heeft hij aangegeven als priester graag te willen werken in het buitenland. Na vele jaren werkzaam geweest te zijn in het bisdom Roermond zijn we dankbaar dat hij bereid is zich in te zetten voor ons bisdom. Pastor Mielnik gaat wonen op de pastorie te Emmer-Compascuum.

Per 1 januari 2020 heeft **drs. K.J.E.M. (Karel Jan) Schoutens** de zending voor onbepaalde tijd ontvangen voor zijn werkzaamheden in de FPC Van Mesdag in Groningen.

Met ingang van 1 april 2020 is de **Zehr. H. (Henk) Nota** benoemd tot rector van de St. Clemenskerk te Nes op Ameland. In nauwe samenwerking met pastoor Paul Verheijen van de Pax Christiparochie (Dokkum-Burgum-Ameland-Schiermonnikoog) zal hij de taken, die conform canon 530 aan de rector toekomen, volgens de normen van het recht uitoefenen voor de op Ameland wonende parochianen. De bisschop wenst hem Gods onmisbare zegen over zijn werkzaamheden voor het St. Clemensrectoraat. Op 22 maart heeft hij afscheid genomen als pastoor van de H. Christoffelparochie. Pastoor Bert van der Wal zal voorlopig waarnemend pastoor van de H. Christoffelparochie zijn.

KERK EN CORONAVIRUS

Door de regeringsmaatregelen tegen verspreiding van het corona virus zijn veel kerkelijke activiteiten dit voorjaar afgelast. Richtlijnen van de bisschoppenconferentie voor kerkelijke vieringen in alle bisdommen en parochies vindt u op de website van het bisdom. Eventuele bijstelling van deze richtlijnen, afhankelijk van de virusverspreiding, wordt hier ook gecommuniceerd. De KRO-NCRV televisie uitzending van de Eucharistieviering op zondagmorgen blijft naar verwachting doorgaan, zij het met geen of een minimaal aantal kerkgangers. Op websites van de parochies vindt u informatie over eventuele vieringen in de lijdenstijd en met Pasen.

VASTENBRIEF MGR. VAN DEN HOUT: GETUIGEN VAN BEVRIJDING

In zijn Vastenbrief voor 2020 staat de bisschop stil bij diverse thema's die raken aan 'bevrijding'. Zoals de opvallende vitaliteit van onze oorlogshedenkingstraditie, het maatschappelijke debat over 'voltooid leven' waarbij de christelijke norm botst met liberale keuzevrijheid, vrijheid als verantwoordelijkheid om het goede te doen. Na de moord op Jezus zien wij na 20 eeuwen nog altijd levende getuigenis en herinnering aan zijn dood en verrijzenis. De tekst van de Vastenbrief staat op de website: www.bisdomgl.nl.

EMERITUS-PASTOOR DOMINICUS KETELAAR OVERLEDEN

Op donderdag 5 december overleed emeritus-pastoor Dominicus Evenardus Ketelaar in Emmeloord in de leeftijd van 81 jaar. Pastoor Ketelaar was lange tijd werkzaam in de Noordoostpolder. In de tegenwoordige H. Michaëlparchie te Emmeloord trad hij in 1992 aan als pastoor. In 2005 vierde hij zijn 35-jarig jubileum als pastor van de parochie in Emmeloord, wat tevens het begin was van zijn emeritaat. Na zijn pensionering werkte pastoor Ketelaar als priester-assistent in parochies van zuidoost Groningen en zuidoost Drenthe. De uitvaartviering was op woensdag 11 december jl. in de H. Michaëlkerk van Emmeloord. (Foto: 1995)

BISDOM BELEIDSPLAN 2020-2026

De bisdomstaf heeft zich de afgelopen maanden gebogen over beleidsthema's voor de toekomst. Na consultatie heeft bisschop Van den Hout het beleidsplan vastgesteld onder de titel "Bewaren, beleven en doorgeven van het geloof. God present stellen in deze wereld". In het document worden zes beleidsthema's bepaald waarover de komende jaren wordt gesproken in het bisdom. Gaandeweg wordt beleid op deze deelgebieden geconcretiseerd. Ook na bespreking in andere gremia, zoals de Priesterraad en de nieuwe Diocesane Pastorale Raad met vertegenwoordigers van alle geledingen van het bisdom. Op dit moment is het onderwerp 'Financiering en gebouwen' in bespreking. De tekst van het beleidsplan is gepubliceerd op de bisdomwebsite www.bisdomgl.nl.

VASTENACTIE PELGRIMSTOCHT IN FRIESLAND

Het Corona virus noopte tot afgelasting van het weekend "Klooster Klunen" in Drachten begin april a.s. Nieuwe data voor het pelgrimsweekend van de Vastenactie in Drachten zijn intussen geprikt op 2,3 en 4 september a.s. Het programma blijft hetzelfde, dat wil zeggen dagwandeltochten in het open landschap en de bosrijke omgeving van Drachten. 's Avonds lezingen over de kloosterhistorie van Fryslân en over de Zalige Titus Brandsma, bezoek aan het Karmelklooster in Drachten waar ook overnachtings mogelijkheden zijn. Kosten van het pelgrimsweekend zijn 20 euro per dag, excl. lunch en avondeten. Info/aanmelding: www.vastenactie.nl/pelgrimstocht.

AMELAND KRIJGT RECTORAAT VOOR ST. CLEMENSKERK

Vanaf 1 april a.s. is pastoor Henk Nota (1948) door bisschop Van den Hout benoemd tot de eerste rector van het St. Clemensrectoraat op Ameland. Deze unieke functie in het bisdom is nauw verbonden met het gebouw van de Clemenskerk. Grondgebied en pastorale zorg op het eiland ressorteren onder de Pax Christi Parochie van het eiland en vasteland van noordoost Fryslân (resp. Ameland, Dokkum, Schiermonnikoog en Burgum). Pastoor van de parochie is Paul Verheijen. Het rectoraat van de Clemenskerk valt onder verantwoordelijkheid van de bisschop. De rector kan vieringen houden in de kerk en bijdragen aan de pastorale zorg voor parochianen op het eiland. Hij werkt daarin samen met het pastorale team van de Pax Christie Parochie. Nadat de vroegere Clemenskerk in 2013 door brand was verwoest is een volledig nieuwe Clemenskerk op Ameland in 2017 opnieuw ingewijd door bisschop Ron van den Hout. Het nieuwe interieur vertelt veel verhalen over waddennatuur en kerkhistorie van Ameland en Fryslân.

AARDBEVINGSSCHADE ST. JOZEFKATHEDRAAL

Terugkerend vallend voegsel uit de gewelven van de St. Jozefkathedraal in Groningen was aanleiding voor de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen (TCMG) om in overleg met bisdom en parochie het middenschip van de kerk voorlopig te ontruimen. Vieringen in de kerk kunnen doorgang vinden via de zijbeuken. Al zijn deze in verband met het corona virus voorlopig echter opgeschort. Boven het middendeel van de Jozefkerk zijn speciale netten gespannen ter bescherming van kerkgangers als de wekelijkse vieringen worden hervat. De TCMG voert nader onderzoek uit om te bezien of inderdaad sprake is van aardbevingsschade. Eerder hebben in 2018 en 2019 in het buitengebied van oost Groningen zes katholieke kerken al melding gemaakt van aardbevingsschade (o.a. Delfzijl, Sappemeer). Een schademelding in de stad kwam ook uit Groningen Zuid van de RK Salvator Maria kerk.

Agenda van de bisschop

Maart

- 19 17.00 uur: vergadering REA
- 30 13.00 uur: Katholieke Bijbel Stichting, Breda
- 31 19.30 uur: Bonifatiusacademie, Groningen

April

- 1 10.00 uur: Priesterraad
14.00 uur: Kapittel
- 2 14.00 uur: bidden Kruisweg kathedraal, bisdompersoneel
- 5 11.00 uur: Palmzondagviering Leeuwarden
15.00 uur: Inspiratiecafé Oldambt, Winschoten
- 7 middag: bezoek aan UMG
- 8 19.30 uur: Chrismamis, kathedraal
- 9 19.00 uur: Plechtigheden Witte Donderdag, kathedraal
- 10 15.00 uur: Herdenking van het lijden en sterven van de Heer, kathedraal
- 11 22.00 uur: Paaswake, kathedraal
- 12 11.00 uur: Pontificale Hoogmis, Leeuwarden
- 13 10.30 uur: toediening H. Vormsel, parochie H. Clara, Drachten
- 16 15.00 uur: herdenking 75 jaar bevrijding, Der Aa-kerk, Groningen
- 18 Bonifatiusacademie, Groningen
19.00 uur: H. Vormsel parochie Goede Herder, Emmerschans
- 19 10.00 uur: H. Vormsel rectoraat H. Clemens, Ameland
- 21 Bisschoppenconferentie
- 25 april t/m 3 mei: diocesane bedevaart naar Assisi

Mei

- 9 Viering 50 jarig bestaan Week Nederlandse Missionaris, Den Bosch
- 10 10.00 uur: presentatie rector H. Clemens, Ameland
- 12 Bisschoppenconferentie
- 14 14.00 uur: protocollair gesprek VPW
- 16 19.00 uur: H. Vormsel parochie H. Christoffel, St. Nicolaasga
- 17 11.00 uur: Eucharistieviering Harlingen
- 19 Studiedag pastorale beroepskrachten
Avond: lezing Burgum
- 21 Hemelvaartsdag, jongerenplatform
- 24 11.00 uur: Eucharistieviering en processie, Bolsward
- 26 10.30 uur: bijeenkomst geestelijk verzorgers uit de zorgsector, bisdom
- 31 11.00 uur: H. Vormsel parochie H. Martinus, kathedraal

Juni

- 4 17.00 uur: REA
- 7 10.30 vijfjarig jubileum parochie H. Kruis, Zandberg
- 9 uitgaans (mid)dag bisdom
- 12 19.00 uur: H. Vormsel parochie Maria, Hertogin van Drenthe, Zwartemeer
- 13 en 14 Bonifatiusdagen Dokkum
- 16 Bisschoppenconferentie

**VRIJHEID!
WAT ROEPT DAT
BIJ MIJ OP?**

“Wat hebt gij gedaan?” Deze vraag wordt door God gesteld aan Eva, nadat zij samen met Adam van de boom van kennis van goed en kwaad hebben gegeten (Genesis 3,13). “Wat hebt gij gedaan?” Die vraag wordt door God nog een keer gesteld aan Kaïn, nadat hij zijn broer Abel heeft gedood (Genesis 4,10). De vraag wordt nog een keer gesteld aan koning David, wanneer hij met zijn buurvrouw Batseba overspel gepleegd heeft. Het is in dit geval de profeet Natan die koning David uitgebreid ondervraagt (2Samuël 12,7-15): “Waarom hebt gij het gebod van de Heer geminacht en gedaan wat Hem mishaagt?”

“Wat hebt gij gedaan?” Dit is de vraag waarmee wij ter verantwoording worden geroepen. “Waarom hebt gij dat gedaan?” Wij moeten ons voor onze daden verantwoorden. We zijn samen verantwoordelijk, maar ook persoonlijk. Wij zijn verantwoordelijk voor wat we doen. Ik ben verantwoordelijk voor wat ik doe. Dat geldt ook voor als wij terug kijken op de Tweede Wereldoorlog. Wat hebben wij als Nederlanders in de oorlog gedaan? Hebben we bijgedragen aan de strijd om de vrijheid? Hebben we dat ook gedaan voor onze landgenoten die door de nazi's werden opgepakt en gedeporteerd? Dit zijn vragen die steeds weer opkomen. Hebben we verzet gepleegd? Of liepen we mee? Het beeld is de laatste tijd gedifferentieerder geworden.

Het is 75 jaar geleden dat ons land werd bevrijd. Sinds die tijd leven we in Europa in politieke vrijheid. Dat is een groot goed. Daar mogen we heel dankbaar voor zijn. Er zijn Nederlanders en geallieerden die hun leven voor onze vrijheid gegeven hebben. Vrijheid is niet gratis. Vrijheid brengt verantwoordelijkheid met zich mee voor de tijd waarin we nu leven. In de catechismus wordt het volgende van vrijheid gezegd: “Vrijheid is de macht, geworteld in de rede en de wil, om te handelen of niet te handelen, om dit of dat te doen, om

zo uit zichzelf weloverwogen daden te stellen. [...] De vrijheid is in de mens een kracht om te groeien en te rijpen in waarheid en goedheid” (Catechismus van de Katholieke Kerk 1731). Vrijheid is gericht op het ware en het goede. Hoe staat het met die vrijheid? “Vrijheid uitoefenen betekent niet het recht om alles te zeggen en alles te doen” (Catechismus 1740). Er gelden algemene fatsoensnormen die we allemaal zouden moeten respecteren. Er zijn mensen die menen zich alles te kunnen veroorloven en alles te mogen zeggen. Maar hoort dat bij vrijheid van meningsuiting. Je mening kun je ook op een fatsoenlijke manier uiten. Er zijn ook mensen die zich in hun gedrag ook niet laten aanspreken en corrigeren. Ze zeggen dan: “Waar bemoei je je mee?”

Vrijheid begint bij de individuele mens die kan handelen en spreken, en is gericht op wat waar is en goed. Dat doel verliezen we soms uit het oog, en dan gaat het nog alleen om wat ik wil. Als je niet weet wat waar is en goed, dan weet je ook niet waarvoor je je vrijheid moet inzetten.

Er is in Europa en in ons land sprake van populisme. Vaak raken dergelijke politieke stromingen een gevoelige snaar in onze samenleving en signaleren ze diepliggende problemen. Ze zijn ook een aanklacht tegen de

traditionele partijen. Die geluiden mogen er van mij best zijn, en ze mogen ook geuit worden. De toon van zo'n debat is soms echter ver onder de maat en respectloos. Vrij zijn betekent dat je je aan wetten en normen houdt. Vrijheid is nooit normloos en ook niet doelloos. Je bent pas vrij als je een goede en constructieve bijdrage kunt leveren aan je leefomgeving en aan de samenleving als geheel. Vrijheid is een grote verantwoordelijkheid.

Ik zou nogmaals willen benadrukken: vrijheid is niet doen en laten wat je wilt. Vrijheid is: kiezen voor het goede. Wie dat kan, is pas echt vrij. Dus ook in een tijd van oorlog, kun je vrij zijn. Je kunt je namelijk inzetten voor de medemens. Dat gaat vaak gepaard met grote dilemma's, maar het is onze opdracht steeds te zoeken naar wat gedaan moet worden.

Dr. C.F.M. van den Hout
bisschop van Groningen-Leeuwarden

LEVENSWEG BEPAALT VRIJHEIDSIDEE

Tekst: Agda Wachter

De ervaring van een Nederlandse predikant en een Afghaanse vluchteling, gedeeld op een CDA-bijeenkomst in Leeuwarden.

spreek!

Jos van Oord

Jos van Oord

Jos van Oord komt uit een protestantse en hardwerkende zakenfamilie in Zeeland. Zijn vader was directeur bij baggerbedrijf Etty Mergel en was in de avonduren bestuurlijk actief. Zijn moeder bestierde het gezin, had een horeca achtergrond en stimuleerde Jos om daarin zijn beroep te kiezen. Hij koos voor een studie in de horeca, waarin hij met veel plezier jaren werkte, ondermeer in Zwitserland. Toch besloot hij theologie te studeren en koos voor het predikantschap. Van Oord: 'Ik kom uit een warm en liefdevol gezin, zonder dwang en levend in de vrijgemaakt-gereformeerde traditie. Deze basis van liefde, heeft mij naar de bron ervan geleid: de Bijbel.' Het Bijbelse verhaal en haar betekenis staan nu centraal

in zijn werk. De Bijbel is grotendeels geschreven in crisistijd van het Joodse volk: de Babylonische ballingschap. Veel Bijbelse verhalen gaan over mensen die troost zoeken.

Ehsan Momenzadah

Om de betekenis van vrijheid in Ehsans leven te begrijpen volgen we eerst zijn levensweg. Hij is geboren in Kabul (1995), hoofdstad van Afghanistan, in een warm gezin waar vader en moeder beide werkzaam waren. Zijn vader had een hoge functie in Kabul. Ehsan kon niet vermoeden dat hij op een nacht Kabul zou ontvluchten met een rugzak, alleen gevuld met de meest noodzakelijke bezittingen. Samen met zijn ouders, een jonger broertje en zijn zusje van veertig dagen oud. De veiligheid van zijn ouders kwam

in gevaar door de komst van de Moedjahedien. 'Als ik mijn ogen sluit ruik ik nog de geuren en hoor ik de geluiden van Kabul', zegt Ehsan.

Zeven jaren van onzekerheid, omzwervingen en angst volgen. Hun leven speelt zich meestal af in een eenkamerwoning. Na twee jaar in Pakistan trok het gezin naar Moskou. Daar had Ehsans vader in 1980 gestudeerd en hij dacht er een nieuw leven op te bouwen. 'Rusland is een prachtig land, maar we hadden een andere haarkleur en andere ogen. Dus werden we gepest door de burens en lastiggevallenen op straat.' Via de Oekraïne kwam het gezin uiteindelijk in een Nederlands asielzoekerscentrum terecht. Al die jaren ging Ehsan niet naar school. Hij was elke dag op straat

te vinden om geld te verdienen voor het gezin en omdat het voor zijn vader te gevaarlijk was. Op straat leerde hij de taal van het land waar ze waren.

AZC Nederland

Na verblijf in zes AZC's begon het gezin aan een nieuw leven in Emmeloord. Hij ging op dertienjarige leeftijd naar school met maar twee jaar lagere school. 'Ik heb het aan mijn vader te danken dat ik niet verkeerd terecht ben gekomen. Hij bleef zeggen dat je alles kon worden wat je wilde als je maar naar school ging. Dat is uitgekomen. De schoolroute verliep via de Internationale SchakelKlas (ISK), het VMBO en MBO, het HBO en de universiteit. Ehsan is nu docent aan de Hanzehogeschool en runt een sportcentrum voor kickboksen. Met

zijn jongere broer en zus gaat het goed. Zijn ouders wonnen hun vrijheid maar verloren hun identiteit. Vader is huismeester geworden omdat hij de Nederlandse taal niet voldoende beheerst. Zijn moeder mist haar 'echte' thuis. Ehsan: 'Ze vonden vrijheid maar hebben ook veel verloren.'

Wat is leven in vrijheid?

Jos van Oord stelt zich de vraag hoe de bijbel over vrijheid spreekt. Dat gebeurt in de context van verhalen: 'Vertel me je verhaal en ik weet wie je bent...' 'En verhalen zijn broodnodig in deze tijd van instrumentalisme' zegt Jos. In die verhalen klinkt telkens opnieuw: Mens, waar ben je? 'Bijbelverhalen zitten je op de hielen, peuteren aan je geheugen en gaan telkens over de naaste die op mijn

Ehsan Momenzadah

Ehsans grootvader in Afghanistan, over identiteit en vrijheid:

"Alles wat je meeneemt van deze wereld is je kist. Want de mensen met wie je omging en die je liefhad liggen ook al onder de grond. Alles wat je achterlaat is je naam en goede daden."

weg komt.' Toen Jos afgelopen zomer over de stranden van Normandië liep, 75 jaar na de bevrijding door D-Day, vroeg hij zich af of we die vrijheid goed gebruikt hebben. Vandaag de dag gaat het vooral over: leren wat ik wil, samenleven met wie ik wil, gericht zijn op eigen welzijn en we kennen geen oorlog. Alles kunnen en willen zeggen, zonder rekening te houden met de ander. Maar in echte, bijbelse, vrijheid betrek je altijd de ander. Er klinkt in door: 'Mens waar ben je, wat kan ik voor je doen.' Onze vrijheid zou weer meer moeten gaan over onze collectieve verantwoordelijkheid.

Inhoud geven aan vrijheid die de ander niet schaadt. Of zoals Paulus' Galatenbrief zegt: de roep om vrij te zijn gaat niet over eigen belang maar elkaar dienen in liefde. Zoals ook verwoord in het gedicht van de Palestijnse dichter Mahmoud Darwish (zie p.13). Leven in vrijheid is volgens Ehsan: 'Be happy with this moment, this moment is your life.' Zijn ervaring is dat vrijheid alles te maken heeft met het hebben van een identiteit. Hun leven in verschillende landen was getekend door de noodzaak om in leven te blijven. Maar uiteindelijk heeft dat niets met echte vrijheid te maken. Zonder identiteit besta je niet echt. Jezelf voortdurend moeten aanpassen om te overleven maakt je omgevingssensitief, zegt Ehsan. Er vloeit bijvoorbeeld uit voort dat je vindt dat je altijd gastvrij moet zijn. Omgevingssensitiviteit zorgt ervoor dat je aanvoelt wat er nodig is om je te handhaven, om situaties in te schatten en zorgen dat je handelen de omgeving niet verstoort. Maar is dat vrijheid?

Tijdens zijn zoektocht naar wat vrijheid van leven inhoudt ontdekte Ehsan dat hij zich als een kameleon door het leven bewoog: hij moest zich voortdurend aanpassen om zijn vrijheid te borgen.

Het kostte tijd om deze vorm van vrijheid zoeken achter zich te laten. Vrijheid van leven betekent nu voor Ehsan: jezelf mogen zijn, emotionele vrijheid ervaren en een identiteit mogen hebben. Vrijheid klinkt door in erkenning van het uniek zijn van ieder mens. Stil staan bij iemand als persoon: wie is hij of zij? Kansen durven pakken die je krijgt aangereikt. Vrijheid in Nederland maakt het mogelijk trots te zijn op je gezin. Maar echte vrijheid is ook: ooit eens terug kunnen gaan naar Kabul. Naar je familie en vrienden, en de stad met haar geuren en geluiden: 'De taal van mijn grootvader horen en spreken. De taal waarin mijn grootvader ooit ook sprak over vrijheid.'

Gedicht Mahmoud Darwish

*Hoe kan ik mijn vrijheid dragen.
Hoe draagt zij mij?
Waar zullen we wonen na het huwelijk en
Wat zal ik haar zeggen 's ochtends:
Heb je geslapen zoals je naast mij hoort te slapen?
Heb je gedroomd van de Hemelse aarde?
Heb jij jezelf begeerd?
Ben jij gezond opgestaan uit je slaap?
Drink je thee met mij of koffie met melk?
Of heb je liever vruchtensap? Of kussen?
Hoe maak ik mijn vrijheid vrij, vreemde!*

Kunstwerk M. Meesters

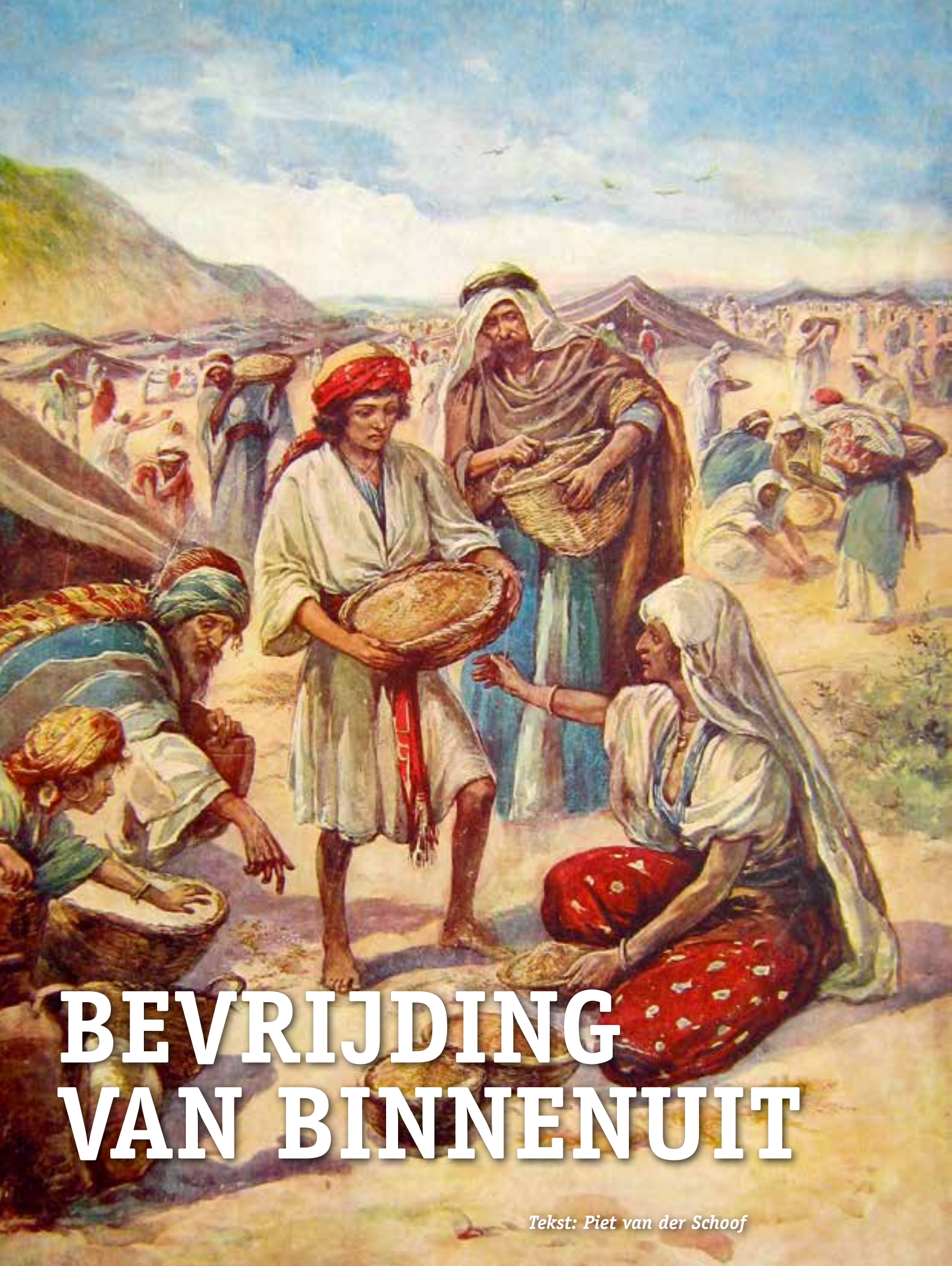

DE BEELDENSTORM VAN STEENWIJKSMOER

“Oudere parochianen herkennen de glas-in-lood ramen van de kerk weer als vroeger” constateert Henk Haverkort vergenoegd. Zijn Franciscuskerk in het Drentse Steenwijksmoer maakte een kleine beeldenstorm mee. De monumentale kerk kende vanaf de oprichting in de jaren '30 vorige eeuw fraaie glas-in-lood ramen met gestileerde bloemen in Art-Deco stijl. De geblokte kleurvlakken doen denken aan Piet Mondriaans schilderij. In de jaren '60 was investering in een opknapbeurt nodig, vertelt Henk Haverkort. De toenmalige pastoor besloot echter

tot sloop en verwijdering van de ramen, geïnspireerd door de geest van versobering die door de katholieke kerken waaide na het 2e Vaticaans concilie. ‘Er is niks van overgebleven. Alleen wat zwart-wit foto’s en niet al te scherp’ zegt Haverkort. Speuracties naar archiefmateriaal van de oorspronkelijke glazenier Albert Verschuure, bleken vruchteloos. Ook deze waren in de familie teloorgegaan. Samen met Herman van der Veen leidde de actie van beide Drentse parochianen onlangs echter tot fraai nieuw resultaat. Dankzij glasatelier Oud Rijswijk siert

een prachtige nieuwe serie glas-in-lood vensters met gestileerde bloemen de Franciscuskerk van Steenwijksmoer. In de Maria Lichtmis viering met pastoor Tjitze Tjepkema van februari jl. is een geïllustreerde infobrochure over de nieuwe ramen gepresenteerd aan kerkgangers en andere geïnteresseerden. Voor deze restauratieve beeldenstorm was geen nieuw Vaticaans geluid nodig. Gelukkig is ruimte voor mondige actie van parochianen ook een nagalm van het roemruchte concilie van de jaren '60.

BEVRIJDING VAN BINNENUIT

Tekst: Piet van der Schoof

In de Bijbelse tijd is slavernij de meest ingrijpende vorm van onvrijheid. De meeste slaven zijn slachtoffers van oorlogshandelingen en zijn krijgsgevangen gemaakt. Slavenhandelaren trekken achter oprukkende legers aan om de ongelukkigen op te kopen. Ook vondelingen wacht meestal een slavenbestaan, net als kinderen van zeer arme ouders die hun schulden niet meer kunnen betalen. De vader voelt zich gedwongen om hen te verkopen. Ook worden kinderen in slavernij geboren. De slaafgemaakten verliezen hun identiteit; hun familie, een eventueel huwelijk en sociale verbanden gaan voorgoed verloren.

Statussymbool

Slaven zijn duur en in Israël kunnen alleen zeer welgestelden zich de aanschaf van een slaaf of slavin veroorloven. Zij vormen dus een statussymbool. Een slaaf is het eigendom van zijn meester, zoals die ook vee en werktuigen bezit. Hij kan hen naar believen commanderen, straffen en vernederen. Niettemin maken slaven net als vrouwen en kinderen deel uit van de uitgebreide familie, zodat er wederzijdse afhankelijkheid kan ontstaan. De meeste slaven zijn huisbedienden, waardoor rijke mensen een gemakkelijk leven kunnen leiden. Ondanks hun rechteloosheid weten slaven niet zelden hun positie te verbeteren. Zij brengen het bij voorbeeld tot stafmedewerker van hun meester of geven les aan de kinderen in het gezin. Door hun kennis en kunde kunnen zij veel betekenen. Een slavin wordt dikwijls concubine van haar meester en de kinderen die uit deze relatie geboren worden, zijn eveneens slaaf.

Mishandeling

In de Bijbel komt slavernij als tamelijk vanzelfsprekend naar voren. Niettemin beschouwen Bijbelse schrijvers slavenhandelaren als mensenrovers, als zware criminelen dus en keuren zij het handelen in Joodse slaven sterk af. Als iemand zo nodig een slaaf wil hebben, dan moet hij zich maar over de grens oriënteren. Toch ontkomen ook Joden in Israël niet aan slavernij. Bijbelse

bepalingen beschermen de positie van slaven. Als een slavenhouder een slaaf ernstig mishandelt, kan het zijn dat hij hem of haar moet vrijlaten. Joodse slaven zijn in Israël beter af dan niet-Joodse en mogen geen typisch slavenwerk doen zoals het wassen van de voeten van hun meester of het verrichten van heel zwaar werk. In het Sjabbatsjaar en het Jubeljaar (elk zevende en vijftigste jaar) moeten Joodse slaven in vrijheid gesteld worden en de middelen meekrijgen om een nieuw bestaan te kunnen opbouwen. Of dat ook gebeurt is echter niet duidelijk.

Niet te streng

Slaven hebben dikwijls met intimidatie en geweld te maken. In de Bijbel zijn dan ook veel aansporingen te vinden om hen mild te behandelen. Meesters moeten niet te streng en ook niet te aardig voor hun slaven zijn. Geen Joodse meester laat zijn slaven creperen. Ze buiten hen niet tot het uiterste uit. Dagloners zijn dikwijls slechter af, want die moeten maar zien of er op een gegeven dag nog werk en inkomsten zijn. In die tijd heeft slavernij niets met ras of huidskleur te maken. Deze vorm van slavernij is dus niet te vergelijken met de slavernij waaraan Nederlanders zich meer dan twee eeuwen lang schuldig gemaakt hebben. Deze had een uitgesproken racistisch karakter, was vaak wreed en gericht op uitbuiting.

Urgente missie

Jezus trekt zich het lot van krijgsgevangenen en slaven bijzonder aan. Als Messias is Hij is speciaal gezonden om voorgoed het aanbreken van het Jubeljaar, het jaar van hun vrijlating aan te kondigen. Hij benadert zowel slaven als meesters met veel respect en invoelingsvermogen, maar ontvouwt geen plan om de maatschappij te hervormen en de slavernij af te schaffen. Zijn missie is urgent en reikt veel verder. Hij dringt erop aan dat mensen nu tot inkeer komen, voor een andere levensweg kiezen en de realisering van Gods koninkrijk op aarde mede mogelijk maken. Dan komt bevrijding van binnenuit en zal de ene mens de andere niet langer onderdrukken. De christelijke opdracht tot bevrijding is ook in onze tijd nog lang niet voltooid. Helaas leven nog miljoenen mensen in een of andere vorm van slavernij.

DIEPGELOVIG, OPGEJAAGD VOLK

Tekst: Frans de Smit

Pastorale aandacht voor woonwagenbewoners ligt Frans de Smit (1942) na aan het hart. Roma en Sinti families kleuren het leven in woonwagenkampen, ook in dit bisdom. Frans vertelt met liefde over 'landloos volk' en diepgewortelde geloofstradities. Maar ook een gemeenschap getekend door de vrees voor vervolging.

spreek!

Emeritus pastoraal werker Frans de Smit ontving op 16 januari jl. de Christoffelprijs van het Pastoraat Woonwagenbewoners Nederland (PWN). Een blijk van waardering voor zijn jarenlange inzet.

"Rondtrekkende Roma en Sinti families zijn afkomstig uit oost- en midden Europa. Van oorsprong komen ze uit streken als India en Pakistan. Woonwagenbewoners zijn meestal diepgelovig katholiek en gehecht aan devotie en volkstradities. Soms zijn ze ook gevoelig voor evangelisch Pinkstergeloof, maar ze wisselen dit even zo makkelijk af met katholieke rites in andere delen van het jaar."

Feestelijke gebeurtenis

"Mariaverering bijvoorbeeld leeft hier heel sterk. Maria, 'godin' van alle volken, beschermt en zorgt voor je. Een kaars opsteken en bidden bij het Maria altaar is haast belangrijker dan de eucharistie. Maria ten Hemelopneming op 15 augustus - in 1950 door Paus Pius XII tot dogma verheven - is een belangrijke feestdag. Maria als moeder Gods is met ziel en lichaam opgenomen in de hemel. Voor Paus Pius was zijn besluit ook een oproep tot eerbied voor het menselijk lichaam. Na de gruwelen van een wereldoorlog, nog vers in het geheugen, erkent de kerk dat een

eenvoudige joodse vrouw en moeder de hemel is toebedeeld.

Ook het doopsel is voor Roma en Sinti cruciaal. Dopen beschermt tegen het kwade en moet zo snel mogelijk na de geboorte plaatsvinden door een priester of pastoor. Doop betekent ook opname in de eigen religieuze gemeenschap: het kind wordt opgedragen aan God. De Eerste Communie is bij woonwagenbewoners een hele grote feestelijke gebeurtenis. Een volwassenheidsritueel lijkt het: meisjes gaan als bruid gekleed; jongens komen in een net pak. Limousines worden voorgereden om ze naar de kerk te brengen. De drukbezochte kerkdienst is een festijn met volksmuziek en zang tijdens de liturgie. Volop versterkt met eigen geluidsapparatuur. Een belangrijk ritueel is ook de uitvaart van gestorvenen. De uitvaart moet helpen de geest van de overledene ruimte te geven om naar de andere dimensie over te gaan. Bloemen, processies, koetsen en paarden worden ingezet om de tocht naar de Hemelpoort te ondersteunen. In Emmen hebben we

een Sinti vrouw begraven met een koets getrokken door acht paarden. Graven van woonwagenbewoners zijn het meest op openbare of katholieke begraafplaatsen. Hun geloofsbeleving wijkt nogal af van de gemiddelde katholieke. Hun geloofsovertuiging is diepgeworteld."

Kwade machten

"Als pastor word je vaak gevraagd voorwerpen of woonwagens te zegenen, te reinigen eigenlijk. Bij Roma en Sinti heerst sterk het gevoel dat kwade en goede machten het leven beïnvloeden. En de zegening werkt ook! Ze voelen onrust in de wagen, deuren die kleppen. Soms zien ze iemand 's nachts aanwezig in hun huis of wagen. Zegening van de wagen door de pastor werkt reinigend, herstelt rust en het gemoed. De onderliggende vrees wordt gevoed door het lot van een 'opgejaagd volk'. Enerzijds trots en eigenzinnig, anderzijds landloos en niet gekend in het land waar ze verblijven. Vervolging van zigeuners in WO II door de nazi's liet diepe littekens na. Na Duitse razzia's op 40 plaatsen

werden in Drachten 235 Roma en Sinti verzameld en via kamp Westerbork naar Auschwitz getransporteerd. Slechts 40 van hen kwamen terug. In Auschwitz was een opstand van vrouwen, mannen en kinderen in het Zigeuner Lager. Hun stenen en stokken konden niet op tegen geweren van de SS. Mannen werden afgevoerd naar het kamp Dora-Mittelbau, een hel op aarde. Vrouwen en kinderen werden vergast. De angst voor vervolging werkt door, na 75 jaar vrijheid zit het nog steeds dicht onder de huid. Nu gevoed door vervolging van Slowaakse zigeuners in Hongarije waar ze in hun gemeenschap over horen. Angst voor 'uitsterfbeeld' zie je ook oplaaien als burgemeesters of wethouders druk uitoefenen. Bijvoorbeeld het niet toestaan van nieuwe woonwagens of jongeren stimuleren zich in huizen te vestigen. De Nationale Ombudsman heeft in 2017 uitgesproken dat leven in een woonwagen een mensenrecht is. Minister Kaj Ollongren heeft dat gelukkig serieus genomen. Alle gemeenten zijn opgeroepen om locaties aan te wijzen voor

woonwagens. In Drachten is het oude kamp Drachtster Compagnie weer in gebruik, nu met 200 woonwagens. In Hogeveen is het gespreid over tien kleinere centra. Woonwagenkampen zijn nu ook in Assen, Leeuwarden en Heerenveen."

Woonwagenzorg

"Jongere generaties van woonwagenbewoners blijven in het geloof. Ze wonen soms tijdelijk buiten, maar komen na twee of drie jaar altijd terug. Zwakker wordende ouderen worden zo lang mogelijk in eigen omgeving verzorgd. Bij een 90-jarige die ging dementeren werd de woonwagen bewaakt. Thuiszorg en verpleging klopten op het raam om binnengelaten te worden. Afwisselend sliep 's nachts altijd iemand bij de oudere. Als je deze dingen weet is het pijnlijk om zelfs in een plaats als Lourdes te horen 'pas op, er zijn hier zigeuners'. Waardigheid van de mens blijven zien, dat is de essentie."

VRIJHEID = OMGAAN MET VRIJHEID

Tekst: Lammert de Hoop

“Het bijbelse Hebreeuws kent geen afzonderlijk woord voor ‘vrijheid’. De Joodse leer over ‘omgaan met vrijheid’ in menselijk doen en laten krijgt tegenwoordig universele betekenis in de lijn van het Oude en Nieuwe Testament” aldus prof. dr. Wout van Bakkum, hoogleraar Midden-Oosten Studies aan de RU Groningen. Hij was 19 januari een van de gastsprekers op de jaarlijkse Dag van het Jodendom in de Folkingestraat Synagoge.

Prof. Wout van Bakkum

Het thema van de studiemiddag was ‘Bevrijding & Vrijheid’ in het kader van 75 jaar herdenking van de Nederlandse bevrijding. Van Bakkum begon met terugkijken naar de stichting, sluiting en heropening van de Groningse synagoge voor en na de oorlog. Na luisterrijke opening in 1906 door de lokale Joodse gemeenschap, met provinciale en gemeentelijke bestuurders als genodigden en een burgeroptocht vanaf het gemeentehuis,

volgde ruim dertig jaar later (1942) deportatie van een groot deel van de Joodse stadsgemeenschap. De synagoge werd onteigend en gesloten; na de bevrijding kwam er een particuliere stomerij/wasserij in. Pas in 1981 volgde restauratie en heropening als synagoge inclusief Thora rollen. Dit na bezielende actie van de katholieke priester Herman Verbeek, gesteund door de joodse gemeenschap. Verbeek was de eerste voorzitter van de Stichting Folkingestraat Synagoge. Paus Johannes XXIII, en later Paus Johannes Paulus II, zochten als RK-kerk naar herstel van de relatie met de Joden als ‘onze oudere broeders’.

Gulden regel

Bij het thema ‘vrijheid’ ziet Van Bakkum een rode draad in de rabbijnse uitleg van de Thora (het Oude Testament). Gods hoogste leefregel voor de mensen is het respecteren van de naaste. Of zoals de beroemde rabbi Hillel, tijdgenoot en leraar van Jezus, het in de eerste eeuw formuleerde: ‘Doe een ander niet aan wat bij jou gehaat is.’ Volgens Jezus en Hillel vat

dit de Thora in één zin samen. De katholieke kerk noemt dit de ‘regula aurea’: de gulden regel. Vrijheid van de een gaat tot de grens van de ander. Volgens de rabbijnen diende de uittocht uit Egypte en daarna het 40 jaar rondtrekken van de joden in de woestijn, om de mensen in te prenten dat geloof in godsbeelden onzin en onecht is. Leven in vrijheid na hun bevrijding uit Egypte betekent leven in opdracht van een ongeziene God. De Heer blijven dienen door je aan 10 leefregels te houden. ‘Vrijheid’ is altijd in verbondenheid met de opdracht om ‘het goede doen en het kwade laten’. Van Bakkum: “Ideaal samenleven is in deze uitleg een realiseerbaar doel, niet weg te schuiven naar een hogere dimensie of verre toekomst. (.....) We voelen dat heden ten dage scherper door zoiets als klimaatproblemen.”

Kwaadspreken

De rabbijnse traditie leert verder dat van alle menselijke eigenschappen, de taal en de tong het grootste kwaad veroorzaken: roddelen, kwaadspreken, mensen monddood maken. Vergelijk

dat in onze tijd met de naming and shaming van mensen door ideologische propaganda, discriminerende stereotypes, misleidende reclametaal of anoniem kwaadspreken in social media. Vrijheid als het zich houden aan regels voor respectvolle omgang heeft zo universele betekenis, zegt

Van Bakkum. Willen we aan menselijke onderdrukking of natuurrampen ontkomen, zoals de klimaatcrisis (of een corona virus; red.), dan moeten we ons houden aan afspraken en internationale samenwerking. Afspraken in verbondenheid met waarden van solidariteit (tegen

armoede) en de natuur als Gods schepping. Van Bakkum: "Mensen in elke generatie – u en ik, de bisschop en de rabbijn – zijn gebonden aan de opdracht tot verbetering van de samenleving en van de wereld."

Bonifatiuspenning voor Arthur van Essen

De Dag van het Jodendom in de Folkingestraat Synagoge wordt al jaren georganiseerd door Arthur van Essen, namens het bisdom Groningen-Leeuwarden, en Lex van der Star namens de liberaal-joodse gemeente in Zuidlaren. De 82-jarige Van Essen draagt zijn taak over aan Marcel Wichgers. De RK traditie van de Dag van het Jodendom door de landelijke bisdommen is vooral in Groningen en Roermond een succes geworden. Volgens bisschop Ron van den Hout is dat mede te danken aan de grote inzet van Arthur van Essen. Als blijk van waardering kreeg hij de Bonifatiuspenning van het bisdom uitgereikt.

Naast prof. Van Bakkum was exegeet Joke Brinkhof, lid van het Overlegorgaan van Joden Christenen, gastspreker op de Dag van het Jodendom 2020. Zij stond stil bij de joodse context van het jaarlijks herdenken van 'vrijheid'. De volledige tekst van beide lezingen staat op de website www.bisdomgl.nl (Van Bakkum: 'Vrijheid in verbondenheid' en Brinkhof: 'Leven naar vrijheid toe').

‘WIE BEN JIJ, O LIEFDE’

Tekst: Agda Wachter

De dood van pater Frans van der Lugt door strijders in de Syrische burgeroorlog was even wereldnieuws in 2014. Zijn leven tussen christenen en islamitische gelovigen getuigde van bevrijdende hoop en liefde die het geloof in God kan brengen. In het boek ‘Wie ben jij, o liefde’ zijn een aantal van zijn beschouwingen verzameld.

spreek!

Frans van der Lugt inspireerde door zijn niet aflatende inzet voor onderdrukte Syriërs in de stad Homs. Aangrijpende videoboodschappen toen de burgeroorlog zijn stad bereikte maakten hem internationaal bekend. Abouna Francisj, zoals hij in het Arabisch werd aangesproken, liet zien onder welke erbarmelijke omstandigheden duizenden Syrische moslims en een klein groepje Christenen zich in leven hielden. Hij vertrok niet toen de kans hem geboden werd, maar bleef bij ‘zijn mensen’. Op 7 april 2014 werd de pater Jezuïet vermoord. In de kapel van Schiermonnikoog ligt nog een altaarkleed van hem dat er was gebracht om gewassen te worden door een familielid. Vorig jaar verschenen drie beschouwingen van hem, vertaald uit het Arabisch, in het boek ‘Wie ben jij, o liefde’.

Psychoanalist

Pater Frans was ook psycholoog en psychoanalist. Het tekende zijn kijk op menselijke relaties, ook in de Syrisch-Arabische omgeving. Het klonk ook door in zijn verkondiging van het evangelie. Hij reflecteert op een Bijbelverhaal dat eenzelfde menselijke problematiek in zich draagt en verbindt dit met het perspectief dat God mensen biedt in situaties die hen overkomen.

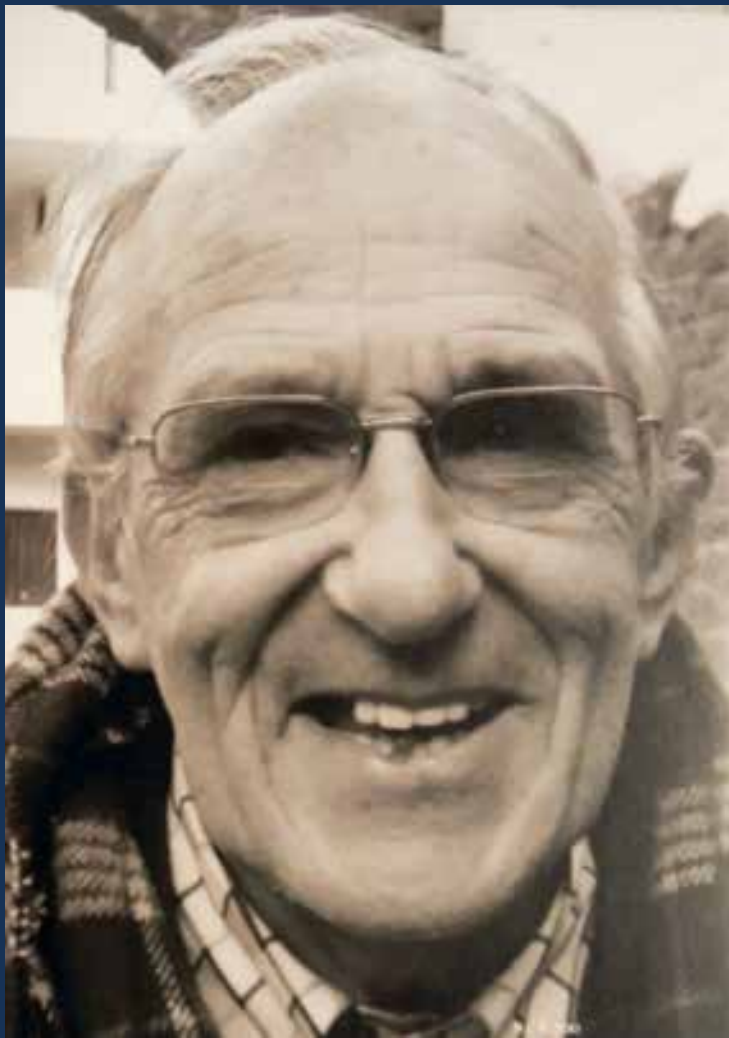
‘Van falen naar slagen’ (1)

Faalangst bij jonge mensen ontstaat als ze niet aan het verwachtingspatroon van ouders voldoen. In elke samenleving komt het voor ervaart pater Frans. Kinderen moeten waarmaken wat ouders niet is gelukt. Maar faalangst werkt door in het leven van een jong-volwassene en de relatie die hij/zij aangaat met de

ander waarop men verliefd wordt. Verliefdheid en houden-van is niet gebaseerd op wederkerigheid en gelijkwaardigheid in een relatie, maar gaat over een ideaalbeeld van de ander. Een van beiden bepaalt hoe de ander aan zijn of haar ideaalbeeld moet voldoen. In Bijbelverhalen als ‘De verloren Zoon’ en de ‘Barmhartige Samaritaan’ toont God hoe vergeving de bron is van Zijn ‘Scheppende Liefde’. God toont Zijn verlangen om er helemaal voor ons te zijn. Dat werkt helend en kan relaties tussen alle mensen herstellen.

‘Liefde en luisteren’ (2)

Pater Van der Lugt koppelt hier luisteren aan het thema liefde. In stilte luisteren naar de ander zorgt ervoor dat de ander mag spreken vanuit zijn diepste ‘Zelf’. De stilte van de luisteraar geeft ruimte aan

de spreker. Op die manier luisteren en de ander laten spreken geeft de mogelijkheid om het woord van liefde, afkomstig uit de bron van God, te ontdekken. Luisteraar en spreker worden zowel ontvanger en gever als ze zich laten voeden vanuit die bron. Luisteren naar het woord van God, de wijze waarop luisteraar en spreker er mee om willen gaan, wordt volgens Van der Lugt prachtig verwoord in de parabel van de zaaier. Willen luisteren naar het woord van God doet luisteraar en spreker ontdekken hoe sterk het verlangen van God is om er helemaal voor ons te zijn.

'Wie ben jij, o liefde' (3)

Hier gaat het om de relatie tussen geliefden en de relatie tussen ouders en hun kinderen. De verschillende relaties beïnvloeden elkaar. De vorm van de relatie tussen ouders

en kinderen heeft invloed op latere verhoudingen, zoals de relatie tussen jonge geliefden. Ieder mens hunkert ernaar, in de woorden van pater Van der Lugt, om op zijn levensreis zijn 'begraven schat' te vinden: dat wat hem of haar mooi en lief maakt. Maar verkeerde relatiepatronen in de jeugdjaren kunnen het vinden van de schat in henzelf voor jonge geliefden moeilijk maken. In dat moeilijke proces kan hulp nodig zijn, zegt de pater. Bij de zoektocht naar de 'begraven schat' in je hart, ontdek je wat Gods liefde voor jou betekent. De liefde van God die jouw als mens je 'begraven schat' doet ontdekken. God is de bron. Brengt de mens deze ontdekkingstocht tot een goed einde dan helpt dat de relatie tussen geliefden en tussen ouders en kinderen te verbeteren. Wie de Liefde van God durft te ontvangen in plaats van haar

te weerstaan, wordt als mens herboren. Jij verandert in een liefdevol en teder mens, wat iemand mooi en lief maakt.

Boek: "Wie ben jij, o liefde".
Verzameld werk van Pater Frans",
Kokboekencentrum 2019, 240 pag.
Prijs: € 9,99.

DE AARDE VERBINDT

Tekst: Ilona Lesscher en Bianca Domhof

spreek!

Landelijke trekkerdemonstraties vragen aandacht voor de boer in de knel. Op 7 februari jl. ontspon zich in het Friese Nijega een geanimeerd debat over kerk en landbouw. Gastsprekers waren bodemexpert Theo Mulder, bisschop Ron van den Hout, PKN-classispredikant Wim Beekman en veehouder Pieter van der Valk. Vier invalshoeken over het gespreksthema 'De aarde verbindt'.

Mgr. Van den Hout keek vanuit de pauselijke Encycliek Laudato Si naar het onderwerp. 'We moeten de landbouwproblemen samen aanpakken en niet bij anderen neerleggen', aldus de bisschop. Hij pleitte niet alleen voor een omslag naar meer kleinschalige en duurzame landbouw, maar ook naar een kleinschaliger bedrijfsleven. 'Bedrijvigheid dicht bij de mensen maakt hen meer verantwoordelijk. De consument kan de portemonnee laten spreken en kiezen voor soberder leven. Het probleem is de welvaart. De eerste levensbehoeften van voeding, woning en kleding zijn in ons deel van de wereld vanzelfsprekend geworden. Impulsen voor een eenvoudiger levensstijl ontbreken.'

Moreel beroep

De bisschop koos ook een Bijbelse insteek bij 'De aarde verbindt'. Hij wees op het sabbatjaar gebod waarbij de akker onbebouwd bleef: 'Dat is een moreel beroep op de mens om zich te matigen.' Ook de zorg voor de armen maakt deel uit van goede omgang met de aarde, stelde de bisschop. Hij haalde hiermee ook paus Franciscus aan: 'We moeten het kreunen van de aarde verbinden met het kermen van de armen. De aarde gaat gebukt onder de welvaart en de groeiende kloof tussen arm en rijk. Daar moet een oplossing worden gevonden.' De kerk heeft volgens Van den Hout een rol als consument, maar ook als grondeigenaar. 'Over deze rol in relatie tot pachtboeren moeten we ook gaan nadenken.'

Pieter van der Valk is melkveehouder in het Friese Ferwoude. Hij houdt met zijn vader 130 melkkoeien op 70 hectare land. De prangende vraag voor hem als jonge boer is hoe hij zijn verdienmodel kan veranderen. 'De maatschappij vraagt van mij om het anders te doen, maar dat raakt direct onze keukentafel omdat het geld kost.' Anders gezegd volgens Van der Valk: Kan de boer als individu voor het collectief een probleem oplossen dat ten koste van hemzelf gaat. De oorzaak van problemen waarvoor de landbouw zich gesteld ziet, liggen in het naoorlogs beleid. Geestelijk vader is landbouwminister Sicco Mansholt. Na de oorlog was en bleef het credo van landbouwpolitiek: 'nooit meer honger'. Een sterk georganiseerde agro-industrie ontstond die op zoveel

mogelijk output is gericht, zegt Van der Valk. Het agro-cluster zag de kans om enerzijds te voorzien in voldoende betaalbaar voedsel, en anderzijds om met groeiende productie de inflatie in de sector te compenseren.

Rol pakken

Nu lijkt de tijd echter meer dan rijp voor verandering. 'Het begint met erkenning dat er een gezamenlijk probleem is', vindt Van der Valk. Niet door tegenstellingen op te zoeken, zoals nu vaak gebeurt. 'Moeten wij het als boer anders doen of moeten wij de boer anders zien', legt hij de aanwezigheid voor. Het probleem van de landbouw is een maatschappelijk vraagstuk. 'De primaire rol van de veehouder, akkerbouwer of tuinder is om de aarde gezond te houden. We moeten die rol pakken met circulaire landbouw en de dienst die we daarvoor leveren betaald zien te krijgen.' Gaat de landbouw deze transitie maken dan krijg je meer balans tussen input en output in de agrarische sector, stelt Van der Valk. Het verdienmodel is ook een dienmodel: goed voor de aarde. Een rol die past bij christelijk

rentmeesterschap. 'We hebben de aarde in bruikleen. Dat het anders moet, weet ik. Maar hoe het anders kan weet ik niet', merkt classispredikant Wim Beekman op. Wel dat kerken en hun ambtsdragers er een rol in kunnen spelen. Zoeken naar nieuwe wegen gaat met vallen en opstaan. Als voorbeeld verwijst Beekman naar de protestantse gemeente van Reduzum, waar vijf veehouders een vergoeding van de kerk krijgen voor agrarisch natuurbeheer op hun pachtgrond. Al bleek dit in de praktijk niet eenvoudig. In Nijega werd een lans gebroken om pachtcontracten bij te buigen naar meer natuurvriendelijker beheer, eventueel in ruil voor een lagere pachtprijs.

Volgens Theo Mulder, expert in organische bodemkwaliteit en toeleverancier van veevoer, is voor boeren en tuinders een nieuwe rol weggelegd. Focus op gezonde voeding door gezonde bodem. Instandhouding van natuurlijke bodemkwaliteit door de boer is daarvan de basis. Het oorspronkelijk gehalte aan vitamines en mineralen in voedselproducten is

in de afgelopen decennia fors gedaald door moderne landbouwmethoden. Herstel van gezonde bodem levert voedsel op dat onze gezondheid versterkt. Meer mineralen, hogere voedingswaarde, meer weerbaarheid. 'Investeer in de 'farmer' als als 'farmaceut' van de toekomst', betoogt Mulder. De werkgroep Kerk en Landbouw gaat het gesprek tussen boer en burger de komende jaren voortzetten.

Boer en burger in gesprek

De interkerkelijke werkgroep Kerk en Landbouw organiseerde het minisymposium 'De aarde verbindt' in samenwerking met Solidair Friesland. Aanleiding is de start van het project 'Boer, Burger en Maatschappij'. Bij het project komen boeren en burgers op locatie met elkaar in gesprek over visies en dilemma's in de hedendaagse landbouwpraktijk.

Colofon

9e jaargang

Nummer 1

Maart 2020

Redactie:

Bianca Domhof, Piet van der Schoof,
Agda Wachter, Lammert de Hoop
(hoofd- en eindredactie),
Marlies Bosch (eindredactie)

Fotografie:

Marlies Bosch

Coverfoto:

Oorlogsmonument Stadskanaal.
Kunstenaar: K. Hardonk

Redactieadres:

Bisdom Groningen-Leeuwarden
Ubbo Emmiusingel 79
9711 BG Groningen
telefoon: 050-4065888
redactie@bisdomgl.nl
www.bisdomgl.nl

Vormgeving:

Rizzo Schouten

Opmaak en advertentie-exploitatie:

Mediapalet BV, Heerenveen
Telefoon: 0513-745020

Druk:

Veldhuis Media, Raalte

Abonnement:

SPREEK! Is een uitgave van het bisdom
Groningen-Leeuwarden en verschijnt vier
maal per jaar.

Jaarabonnement: € 15,00

Een abonnement kan elk gewenst
moment ingaan en wordt automatisch
verlengd.

Abonnementenadministratie:

v.bouwman@bisdomgl.nl
tel. 050-4065888

ISSN 2213-8560

KLOKKEN GETUIGEN VAN DE BEVRIJDING

De twee luidklokken in de toren van de St. Dominicuskerk in Leeuwarden, respectievelijk gegoten in 1937 en 1938, vielen in maart 1943 ten offer aan de Duitse oorlogsgod. Op woensdag 14 april maakte de pastoor in een vergadering van het kerkbestuur melding van 'het treurige feit dat inmiddels de torenluidklokken zijn weggehaald'. Organist en historicus Theo Lambooy reageerde een paar dagen later, maandag 19 april, een stuk feller in zijn dagboek: "Deze dagen zijn hier in Leeuwarden onze klokken uit de torens geroofd. Ik zal er maar geen boze woorden over schrijven, want dan weet ik niet waar te eindigen. Maar wie z'n heiligschennende klauwen uitsteekt naar gewijde voorwerpen, die MOET de zegen des Hemels wel onthouden worden".

Eind 1943 waren bijna alle kerktorens in Nederland van hun klokken beroofd. In Leeuwarden mochten alleen de alleroudste, zoals in de nabije Oldehovetoren, blijven hangen. Na de bevrijding stond in 1947 de aanschaf van nieuwe luidklokken op de agenda van het kerkbestuur van de Dominicus. Een jaar later, 26 juli 1948, werden drie nieuwe klokken afgeleverd. Nog dezelfde avond vonden de wijdingsplechtigheden plaats. De klokken waren evenals hun voorgangers gegoten door firma Petit & Fritsen in Aarle-Rixtel. Ze kregen de namen Salvator, Dominicus en Maria. De kleine klok moest al snel hergoten worden omdat de nagalm onvoldoende was. Met de tonen e', fis' en a' klinkt oa. het motief 'Gloria in Excelsis Deo' door de klokken.

Latijnse opschriften in de bronzen huid vertellen hun verhaal. De tekst op de grote Salvatorklok is het meest uitvoerig en refereert rechtstreeks aan de bevrijding in '45: obtruso nunc teutonico / cum fratribus in jubilo / octavo coepto saeculo / sonore rursum praedico / ore rotundo et libero / benedicamus domino.
me ded. parochiani sti. Dominici

Letterlijk vertaald: Nu de Duitser ('teutonico') verdrongen is / met de paters in jubel / begonnen aan hun achtste eeuw / verkondig ik wederom welluidend / volmondig en vrij / laten wij de Heer loven.
De parochianen van St. Dominicus schonken mij.

De klok verbindt acht eeuwen geschiedenis van de Dominicanen in Leeuwarden met herkregen vrijheid van kerk en gelovigen in de 20e eeuw. De geroofde klokken hadden maar vijf jaar dienst gedaan. De nieuwe verkondigen al meer dan zeventig jaar de belofte van overwinning op geweld en onderdrukking.

Hans Jorna
Diocesane Commissie Kerkinterieur en Kerkelijk Kunstbezit (DCKKK)

MariaBode

Katholiek nieuws 24 uur per dag actueel

www.mariabode.nl

HET MOMENT DAT AFSCHEID
NEMEN ONVERMIJDELIJK IS

UITVAARTZORG
BOERHAAVELAAN

JOYCE NIJHOLT

050-5255980

INFO@UITVAART-GRONINGEN.NL

Schrijf je in bij Uitvaartzorg Boerhaavelaan voor een tegemoetkoming van €200 bij een uitvaart verzorgd door ons

RAAD

DE ADMINISTRATIEVE DIENSTVERLENERS

Op basis van een scherp geprijsd abonnement kunt u, als parochie, bij RAAD terecht voor alle administratieve en financieel-zakelijk aangelegenheden.

RAAD JOURE
S.T. Landman,
Westermarwei 1
8501 RA Joure
tel. (0513) 419 439
s.landman@planet.nl
www.raadjoure.nl

U KUNT HELPEN: VUL DE GIRO IN want:

**Een bordje eten iedere dag
is voor heel veel kinderen
niet vanzelfsprekend!**

**Banknummer
NL78 INGB 0005733838**

t.n.v. Stichting Missiewerk M.A.W.,
Postbus 1180, 9701 BD Groningen

**Voor 3 euro per
maand REDT U een
arm kind! Doen?**

JA, ik word donateur en:

☐ Ik machtig de Stichting Missiewerk M.A.W. tot wederopzegging om van mijn rekening af te schrijven het hieronder vermelde bedrag (doorhalen wat niet gewenst is).
1x eenmalig / 1x per maand / 1x per kwartaal / 1x per jaar

Rekeningnr: NL..... Bedrag:.....

Naam:.....

Adres:

Plaats:

Handtekening:

**s.v.p. inzenden naar: Stichting Missiewerk M.A.W.,
Postbus 1180, 9701 BD Groningen**

VELDHUIS

Plaats zelf advertentie